

Årgång 32, 2008
Nummer 2

Hemmesjöbygden

Hemmesjö socken
med Åryd, Billa,
Hemmesjö, Risinge,
Södra Åreda och
Gummatorp

Höstmöte

torsdagen den 20 november 2008 kl 19 i
församlingshemmet i Billa

Vi gästas av Per-Johan Weidolf
som låter oss återuppleva gamla Wexjö med
omnejd genom att berätta och visa bilder om
"Växjö – förändrad stad".

Per-Johan Weidolf har samlat ihop flera
tusen gamla och nya Växjövykort under drygt
25 år och av dessa har han valt ut ett antal
som han fotograferat av – först på diabilder –
numera digitalt. Sedan har han åkt staden
runt och försökt att fotografera om precis
samma vy efter 100 år, 75 år eller kanske 50
år.

Han berättar också lite om vykortshistoria och
om vykortssamlande förr och nu. (sid 3)
Vi bjuder på kaffe! Alla välkomna!

År 2009 inleder vi med "Öppet Hus" i
hembygdsstugan på Masugnsvägen 12 i Åryd
söndagen den 4 januari kl 10-15. Kaffe, glögg
med tilltugg. Välkommen!

www.hembygd.se/kronoberg/hemmesjo

Tveta Byggs Thor-Erik Rydén och Kennert Geijersson murar upp skorstenen på hembygdsstugan i Åryd. Se text sid 9.

Willy Johansson t.h., Åryd, värmer granvidjor över öppen eld till lagom temperatur så att de blir smidiga och ej bryts. Tim Lissing, Växjö, snor de uppvärmda vidjorna runt enestörarna. Se text sid. 10.

Inför höstmötet:

Tag gärna med några egna vykort för utlåtande eller värdering eller med något intressant motiv som du vill visa upp.

Vill du titta på lite andra av Per-Johans samlarområden gå in på: www.sr.se/kronoberg/gallerian/samlare.htm.

Vill du fråga Per-Johan om vykort eller andra samlarsaker maila på: supersamlaren@yahoo.se

KÖRJUBILEUM 1928 - 2008

Hemmesjö kyrkokör grundades år 1928 av församlingens dåvarande kantor Josef Johansson och firar alltså i år sitt 80-årsjubileum. Sitt första framträdande gjorde kören den 1 advent då man från orgelläktaren sjöng Voglers Hosianna. Det är därför naturligt att även jubileet firas den 1 advent.

Josef Johansson var körens dirigent till 1956. Ingen av hans många efterträdare har lett den tillnärmelsevis lika länge. Den nuvarande dirigenten Cecilia Wiberg är den som stannat längst. Hon tillträdde sin befattning 1995.

Körens huvuduppgift är att medverka med sång i församlingens kyrkor vid de större kyrkliga helgerna från 1 advent till Alla helgons dag. På midsommardagen sjunger den alltid i gamla kyrkan och brukar också medverka vid någon eller några av sommarens helgsmålsböner. Ibland har kören uppträtt tillsammans med inbjudna musiker. 1994 uppförde man Jan-Arvid Hellströms och Bert Månssons Skapelsemässa i närvaro av textförfattare och kompositör och under medverkan av en saxofonkvartett där bl.a. Ingemar Nordström ingick. Senare har man medverkat vid flera julkonserter med populära artister, av vilka Thorleif och hans orkester 1999 samlade så stor publik att man fick ge tre föreställningar. Kören har också en profan repertoar. I många år har man sjungit vårsånger vid valborgsmässöfirandet i herrgårdsparken i Åryd. En senare tradition är att någon gång under sommaren sjunga för och med

gästerna på det lilla sommarkaféet vid masugnen i Åryd.

Emellanåt har kören också framträtt utanför Hemmesjö och Furuby. När Leif Adolfsson 2005 skulle leda en gudstjänst i domkyrkan på FN-dagen och ingen av domkyrkoförsamlingens körer kunde ställa upp var det exempelvis till Hemmesjö kyrkokör han vände sig.

I viss utsträckning har Hemmesjö kyrkokör samarbetat med andra körer, framför allt med Furuby kyrkokör. De båda församlingarna tillhör sedan 1992 samma pastorat och körerna har numera också samma dirigent. I många år har de som en avslutning av vårterminen anordnat en gemensam musikstund, omväxlande förlagd till Furuby och Hemmesjö kyrka. Man kan förmoda att det kommer att bli allt vanligare med sammanlysta gudstjänster, där båda körerna medverkar.

En förutsättning för att Hemmesjö kyrkokör skall kunna spela sin roll i församlingens gudstjänstliv är det regelbundna repetitionsarbetet. F.n. har kören ett 15-tal aktiva medlemmar. Men det finns plats för flera, speciellt i mansstämmorna. Du som tycker om att sjunga är välkommen att kontakta dirigenten Cecilia Wiberg, tel. 0470/704952, eller att komma till någon av körens repetitioner i församlingshemmet i Billa onsdagar kl 18.45-20.30.

Nils Fredrik Hjelmqvist

TORP OCH KULTURVÄXTER

I de flesta äldre hembygdsföreningar finns publicerade inventeringar, som omfattar både befintliga och övergivna torpställen, backstugor samt mindre och större gårdar. Inventeringen brukar innehålla namn på stället, läge samt vilka som bott där genom åren.

I modernare inventeringar har man också gjort uppmätningar av

grunder och andra lämningar, mätt torpets koordinater med hjälp av GPS och undersökt växtligheten. Till detta kommer fotodokumentation med digitalkamera.

I Hemmesjö hembygdsförening finns ingen samlad inventering utförd eller publicerad. Under de första åren, på 1970- och 80-talen, förekom dock flera artiklar i Hemmesjöbygden om gårdar och torp. Det skulle vara till stor fördel för föreningen om man kunde sammanställa de tidigare gjorda undersökningarna och komplettera med de torp och gårdar som ännu inte är åtgärdade, allt utfört med modern teknik. Kanske kan en början göras i samband med den presentation av Billa som görs i detta nummer.

Under sommaren har två exkursioner gjorts för att framför allt titta på vilka kulturväxter som finns kvar vid gamla, övergivna torpställen.

Exkursion 080528.

Ca 15 deltagare samlades vid Risingegården. Med bil gick färden först till Östanå. Detta torp under Risinge Kåragård har legat där vägen från Risingegården går ut på stora vägen från Risingekrysset till Södra Åreda.

Vi tittade på husgrunden, rester av en jordkällare samt ca 100 m in i skogen på en lämning som upptäcktes av inventeringsgruppen "Skog och Historia" 2006. Det påminner om spisen till en kolarkoja men är alldeles för stor. Kan vara någon form av ugn.

Arkeologerna som var med vid den tidigare inventeringen var osäkra på användningen.

Av växtlighet från torptiden fann vi endast syrener ute i vägkanten. Med tanke på att torpet övergavs för ca 100 år sedan var det inte så mycket av torpets växter som kunde förväntas finnas kvar.

Jordkällaren som ligger nära vägen hade tyvärr delvis fyllts igen, antingen vid Eons nedgrävning av elledningar eller av de som hyvlar av vägkanterna.

Nästa plats som besöktes var Stora Fälletorpet. Detta torp, som låg intill Vikensvedsvägen vid Källedal i Risinge, övergavs 1901, då den sista boende flyttade till ålderdomshemmet. Här är det lite tveksamt var huset har stått. Brunnen syntes däremot tydligt. Här fann vi hassel, apel, körsbär samt krusbär och nässlor.

Nästa stopp gjordes vid platsen för ett soldattorp, strax norr om Fridhem i Hemmesjö. Platsen ligger norr om Appelgrensvägen. Detta är en mycket naturskön plats. Även här är svårt att med säkerhet avgöra var huset stått. För att leta husgrunder bör man var ute mycket tidigare på våren innan växtligheten börjat ta fart. En jordkällare med jättelika stenar i ena gaveln finns i sydvästra hörnet av inägan. Här fann vi olvon, krusbär, nässlor och syrener. En stor oxel står i södra kanten av inägan.

Även nästa stopp var vid platsen för ett soldattorp. Vid infarten på Lermadsvägen, alldeles väster om Hemmesjö gamla kyrka, har legat ett soldattorp. Brunnen är mycket välbevarad. Torpgrunden hittade vi inte. Här växte bl.a. vit hagtorn, nässlor, nyponros samt stora buskage av spirea. Nere vid bäcken fanns någon Prunusart.

Lärarnas trädgård vid Billa skola var nästa anhalt. Trädgården ligger ca 100 m öster om församlingshemmet och övergavs efter branden 1960. Lärarinnan Ruth Palmgren hade en liten del i den västra delen av trädgården medan läraren, Albert Rydqvist, hade den större delen. Josef Johansson, kantor och lärare, som bodde i församlingshemmet hade en stor trädgård med många fruktträd på stycket söder om församlingshemmet. Denna trädgård är helt bortodlad. I lärarnas trädgård fann vi stora buskage av vit och blå syren, blommade pingstlija, flera aplar, jordgubbsplanter i mängd, olvon och körsbär. Vid ett besök tidigare under våren fanns även påsklilja, pärlhyacint och tibast.

I bakre delen av trädgården har funnits en brunn där det togs vatten till skolan och lärarbostäderna. En syrenberså har också funnits.

6 Ett planerat besök vid Lilla Å mellan Åryd och Billa hanns inte

med. Där finns både torpgrund och ladugårdsgrunden kvar. Av växter finns det apel, oxbär, vit syren samt nässlor, jordgubbe och såpnejlika. Troligen finns här också några lökväxter kvar.

Exkursion 080806

Ca 10 deltagare samlades vid Risingegården. Denna gång valde vi inte samma torp som första gången. Vi började med att köra gamla väg 25 genom Risinge västerut. Vid den f.d. sågen i Risinge gick vi till fots norrut förbi torpet Karlsberg. Ca 500 meter upp i skogen låg en gång torpet Lyckanshöjd. Detta torp besökte vi för ca 15 år sedan och då fanns ett stort vårdträd, en oxel. Nu stod oxeln kvar som ett skelett men runt omkring fanns små plantor av oxel. Sedan landskapet öppnats efter Gudrun och ljuset återkommit fanns möjlighet för oxelplantorna att ta sig. Grunder efter två byggnader är väl synliga. Vid dagens besök hittade vi den gamla brunnen. Vägen upp till Lyckanshöjd är delvis upphöjd och stensatt. Här har lagts ner ett stort arbete som nu knappt syns i grönskan. Förutom nässlor hittade vi inga karaktäristiska växter.

Sedan gick färden till torpstället Moavad, ca 600 meter väster om Risinge Södergård. Detta torp, som brann ner omkring 1925, har vi också besökt tidigare och noga dokumenterat, både vad gäller typiska växter, husgrunder och andra lämningar. Eftersom området har varit öppet ganska länge finns här en hel del växter bevarade, t.ex. fruktträd, vårdträd och syrener. Vid dagens besök upptäcktes också en svart vinbärsbuske.

Efterlysning

Vet du någon som bor utanför Åryds postnummerområde som kunde tänkas ha glädje av att läsa tidningen Hemmesjöbygden från Hemmesjö hembygdsförening? Meddela redaktören så skickar vi tidningen.

BLANDAT FRÅN BYGDEN

Brostenar

Som berättades i förra numret av Hemmesjöbygden planerades utmärkning av de få kända brostenarna som finns kvar i socknen. I september åkte Inge Gustafsson och undertecknad runt och rensade vegetation och märkte ut stenarna med gul-svarta metallstolpar. Detta som ett skydd mot oavsiktlig förstöring av stenarna. Två av de utmärkta stenarna ligger precis utanför Hemmesjö socken, en på Skogstorsvägen söder om Åryd och en på gamla vägen mot Växjö, en knapp kilometer väster om Lövåsen.

Brobygge till Ugnsholmen

De praktiska förberedelserna för brobygget startade sensommaren 2006 med sågning och torkning av virket. Hösten 2007 när arbetet avbröts inför vintern var nästan hela sträckan överbyggad. I januari 2008, en aning sent med tanke på hur långt bygget fortskridit, skickades en ansökan till Miljödomstolen för att pröva brons miljöpåverkan både under byggnadstiden och därefter när bron blir klar. Efter remissrunda till berörda intresseägare, där ingen uttalade sig mot brobygget, föll den godkännande domen i oktober 2008. Domstolsprövningen blev dock en dyr historia. Förutom en initialkostnad på 1 500 kr fick hembygdsföreningen betala två annonser i Smålandsposten på drygt 7000 kr! Vi får hoppas att det var värt pengarna och slitet med pappersexercisen.

Under sensommaren och hösten 2008 har arbetet på bron fortsatt. En påfartsramp på herrgårdssidan har uppförts. Den saknade brodelen har kommit på plats. Stolpar för räcket har monterats på hela bron. Mängder med sten har körts fram och fyllts i stenkistorna under bron. En grundlig sortering av återstående virke har gjorts. Det visade sig då att virket inte räcker fullt ut till räcket. Den övre handledaren får köpas in.

Nu återstår montering av räcket, en avfartsramp på Ugnsholmen, något mera fyllning i stenkistorna samt kompletterande spikning av gångbrädorna. Det finns hopp om invigning till försommaren 2009.

Gripeberg

Om fornborgen Gripeberg i Notteryd, strax norr om Hemmesjö socken berättades i Hemmesjöbygden 2007:2. En mindre utgrävning gjordes 2007 och bl.a. hittades en intressant stensättning. Men grävningen gav upphov till frågor och önskemål om fortsatt utgrävning. Nu har Smålands Museums arkeologer Alexandra Nylén och Åsa Jönsson fått 40 000 kr för fortsatt grävning. Vi väntar med spänning på resultaten! Under tiden, besök gärna den vackert belägna fornborgen.

Spånskivan 50 år

Det är i år 50 år sedan spånskivefabriken i Åryd byggdes. Jubileet uppmärksammades på hembygdsdagen i augusti. Bl.a. visades en kort film som beskrev produktionen från spån till färdig platta. En utställning med foton, trycksaker, tidningsklipp visades. Inför jubileet intervjuades Göte Konnéus, produktionschef under fabrikens första år. Han anställdes redan 1956 och var med vid projektering och uppförande av fabriken. Utställningen finns fortfarande kvar i hembygdsstugan. Hör av dig om du är intresserad av den eller kom på Öppet Hus den 4:e januari 2009.

Skorsten och spis

Hembygdsstugans skorsten och rökgångar har sedan länge varit utdömda av sotaren. De senaste åren har skorstensbruket vittrat sönder och tegelstenar rasat ner. Men nu är åtgärder på gång. I stugan finns vedeldad köksspis, en öppen spis och två kakelugnar. Styrelsen beslutade att låta mura om skorstenen och att dra en ståltub ner till köksspisen så att den går att elda i. Det är framförallt köket och det angränsande rummet som används vintertid. Att värma upp murstocken då och då förbättrar också klimatet i husets grund och gör att skorstenen håller längre. Se bild sid. 2.

Uthyrning av hembygdsstugan

Behöver du låna en mindre lokal i Åryd för möten eller liknande? I hembygdsstugan finns ett rum lagom för 10-12 personer och köket är utrustat med porslin och kaffebryggare. För utställning eller liknande finns ytterligare rum. Hör av dig till redaktören.

Behöver du större lokal finns publikalen, som hyrs ut av Folkets

Husföreningen.

Gårdsby - Hemmesjö Bökeskog

Den 7 september 2008 invigdes det nya naturreservatet Gårdsby-Hemmesjö bökeskog. Som namnet anger består reservatet 65 ha av 18 ha bokskog. Planen är att fördubbla bokskogsarealen. I området finns åtskilliga rödlistade (sällsynta) arter. Där finns också ängsmarker med kulturlämningar, vackra hagar med björk och en. Intill ligger sjöarna Hinnasjön och Lövsjön med bra badvatten. Genom reservatet löper två vackra vandrings slingor, Sjöslangan (5 km) och Bokslangan (2,5 km). Hur hittar jag dit? Kör vägen mot Vikensved från väg 25 väster om Risinge. Inne i stugområdet Vikensved, tag till vänster vid skylt.

Naturen kring badplatsen i Åryd

Vad är vackert, vad är fult? Vad är intressant, vad är likgiltigt? Området kring vägen in till badplatsen i Åryd väcker olika känslor hos människor. Någon tycker att det ser skräpigt ut, andra njuter av vitsippsmattorna på våren. Området har stått orört i ganska många år men är för den skull ingen urskog. Här har funnits en vedbod och vedbacke, utedass till Norrlandskasernen och en del av området har använts som tipp av tidigare herrgårdsgenerationer. Vilka synpunkter man än har så är området nu en oas för växt- och djurliv. Här frodas både träd, blomväxter, mossor, lavar och svampar. Bland djuren är det främst fåglar och insekter som gynnas. Sumpskogar med blandade lövträd är inte vanliga i våra trakter. Låt oss hoppas att området bevaras i sin vilda skönhet även om en försiktig rensning längs vägarna vore önskvärd.

Smålandsgårdsgård

Vid hembygdsförbundets kursdag den 4 oktober byggdes smålandsgårdsgård vid fastigheten Lidhem vid kyrkan i Billa. Deltagarnas ålder varierade från 13 till 70. Tack vare denna och tidigare kurser finns nu åtskilliga i socknen som kan detta gamla fina hantverk. Se bild sid. 2.

BILLA GENOM TIDERNA

Billa är en av byarna i Hemmesjö socken. Under Hemmesjö hembygdsförenings drygt 30-åriga verksamhet har mycket forskats och skrivits om socknen men just om Billa har det inte publicerats så mycket. Det tänkte vi ändra på nu och inleder en serie artiklar med Billas historia som ämne.

Billa är ett ganska unikt bynamn. Utanför Linköping, i Nykils socken, finns också ett Billa. Fridolf Jönsson skriver i "Ortnamn i Kronobergs län" om Billa: Billa skrevs mot slutet av 1300-talet "in Bildom". Det tycks vara en pluralform av "bilder", det fornsvenska ordet för plogbill. Ordet förekommer i ortnamn för att beteckna något trekantigt. Exakt vilken ås, sjö eller terrängformation som här i Billa gett upphov till namnet är svår att finna. Men det kan ju vara intressant att veta att namnet förekom i skrift redan på 1300-talet.

Att Billa som bebyggelseort är äldre än så framgår om man studerar fornlämningar i området. Stora fornlämningsrösen omgärdar Billa. De mera spektakulära gravrösen finns bl.a. vid Rudebro på gränsen mot Tegnaby, ett stort gravfält om 110 x 20 meter intill järnvägen några hundra meter nordväst om järnvägs korsningen samt strax nordväst om Billa Norregård. Tre stycken så kallade älvkvarnar finns i en sten nära det stora gravfältet fast på södra sidan järnvägen.

Ur "Kronobergs Läns Herrgårdar", P. G. Vejde, 1929, hämtar vi uppgifter om hur Billa växt fram. Redan på 1380 talet fanns det i Billa en sätesgård. Detta innebar att gården beboddes av en frälseperson som var befriad från skatt. En medeltida sätesgård kunde vara enkelt byggd med timrade trähus. Under Gustav Vasas tid upprättades jordeböcker, ett underlag för indrivning av skatt. Billa finns med i jordeboken 1558.

De första kända ägarna är enligt nedan. De årtal som står efter ägarna är årtal som är belagda i skriftliga källor. Att vara ägare betydde inte tvunget att man bodde på gården.

Väpnaren Asle Sunesson (snedbjälke), 1387, 1390.

[Frälsemannen Ture Pedersson] ?

Frälsemannen Nils Turesson (snedbjälke), 1451, 1458 (son till föregående).

Frälsemannen Jon (Jören) Nilsson, 1499 (son till föregående?).

Ståthållaren Jöns Jönsson Gyllensparre, 1540-talet.

Ståthållaren Jören Jönsson, död 1545 (ihjälslagen av Dackeanhängare).

Ståthållaren Jöns Gyllensparre (se ovan), 1551, 1567.

I ovanstående ägarlängd finns det stora luckor. En del av dessa fylls med namn ur ätten Båt av Billa. I Jan Eric Almquists uppsats om ätten Båt av Billa i "Släkt och Hävd", 1953 finns flera namn med anknytning till Billa. Bland dessa kan nämnas Olof Arvidsson, Håkan Matsson, bröderna Arvid och Olof Håkansson. Båda bröderna Håkansson skrevs sig till Billa vilket tyder på att gården delades när fadern Håkan Matsson dog och sönerna ärvde var sin del.

Denna uppdelning av egendomen i två delar, Billa Korpagård och Billa Södergård bör ha skett före 1535

Båt eller snedbjälke är tecken som bars i släktens vapen..

Billa Korpagård

Gården skall ha fått sitt namn efter nämndemannen Jon Korpe. Denna gård delades ytterligare en gång omkring 1750. De nya delarna hette Billa Nygård och Billa Norregård. För Billa Korpagård före delningen finns följande ägarlängd noterad (från 1686 till omkring 1750 lydde gården under Åryd bruk):

Bröms Bagge af Berga, 1562, död före 1586.

[Ståthållare Sven Bock (måg till föregående)]?

Ryttmästare Lindorm Bock, död 1601, son till föregående.

Bengt Bock, 1644 (son till föregående).

Före 1661 Kapten Jöns Rosenqvist, död 1672, måg till föregående.

1672 (?) Fru Katarina Rosenqvist, f. Bock, den föregåendes änka.
1686 27/12 Ryttnästare Axel Rosenqvist och hans syskon.
Före 1698 Herr Johan Rosenqvist.
Före 1720 Rantmästare Johan Wijkman och jungfru Marg. Rosenqvist.
1731 13/1 och 1746 7/5 Kapten Henrik Wilhelm Pley, död 1750.

Rantmästare Johan Wijkman var under en tid ägare till Åryd bruk. I boken Åryd av P. G. Vejde kan man läsa hur han som ersättning för en skuld fick överta bl.a. halva Åryd bruk och halva Billa Korpagård. Vid Kapten Henrik Wilhelm Pleys död 1750 delades, som nämnts ovan, Billa Korpagård upp i två lotter, Nygård och Norregård.

Ägarlängden (troligen ej komplett) för Billa Nygård fram till 1900:
1750 Fänrik Axel Eklund, måg till Henrik Wilhelm Pley.
1786 15/3 och 1797 15/4 Lantmätare Alex. Eklund, son till föregående.
1842 13/7 Hemmansägare Peter Hansson.
1853 17/7 Kyrkvärden Pet. Dan. Johansson.
1863 8/4 Brukspatron K. G. Aschan.
1869 12/3 Lantbrukare K. J. Aschan.
1872 22/8 Arkitekt Karl Weinberg.
1881 26/9 Änkefru Emma Djupström
1889 10/5 Th. Lövgren.

Ägarlängd för Billa Norregård fram till 1900:
1750 Andr. Fagrelus, måg till Henrik Wilhelm Pley.
1764 27/2 Magister Joh. Lönnwall, svåger med föregående.
1776 3/8 Rantmästare Gust. Eggertz.
1786 7/9 Hovsekreterare Arv. Aug. Hindström.
1790 22/3 Landskamrer Jakob Hjelm.
1794 25/3 Kaptenskan Konst. Lindencrona.
1805 27/7 Fröknarna Hedvig och Ulrika Lindblad.
1810 5/2 Kapten Gust. Maur. Edelfelt.
1811 15/10 Löjtnant J. R. Qveckfelt.
1820 1/11 Änkefru Maria Eklund.
1836 26/3 Häradsskrivare Karl Lundblad.

1849 1/8 Kyrkvärd Pet. Dan. Johansson.

1854 18/3 Kyrkvärd Joh:s Jonsson.

1867 29/4 Pet. Joh. Magnusson.

1894 5/10 Karl Alfr. Johannesson.

Billa Södergård

Denna gård var en av de två som bildades då Billa gamla sätesgård sönderföll i två delar i mitten av 1500-talet. Bl. a. har släkterna Ankar, Rosenbjelke och Stråla varit ägare till Billa Södergård. På 1830-talet såldes gården till bönder och delades i fyra delar.

Ägarlängd för Billa Södergård fram till 1830-talet:

Riddare Gustav Arvidsson på Lina (Lidhem), 1571.

Ståthållare Lars Botvidsson Ankar d.y., död 1595, svåger med föregående?.

Ryttmästare Botvid Larsson Ankar d.y., död 1645, son till föregående.

1652 Ryttmästare Jöns Bengtsson Rosenbjelke, måg till föregående.

Kapten Knut Rosenbjelke, son till föregående.

Omkring 1665 Major Magnus Stråle, död 1674.

1674 (?) Löjtnant Olof Stråle d.y., son till föregående.

1720-talet Kapten Henrik Wilhelm Pley, död 1750, måg till föregående.

1750 Sterbhuset efter föregående.

Lantmätare Peter Björkman och magister Johan Lönnwall.

1768 29/4 Lantmätare Peter Björkman ensam ägare.

1789 13/10 Landskamrer Amund Hagelstein, död 1800.

1803 19/4 Den föregåendes barn och mågar.

1806 20/2 Lantmätare Alexander Eklund.

1838 14/11 och 1839 26/1 utförsäljning till bönder.

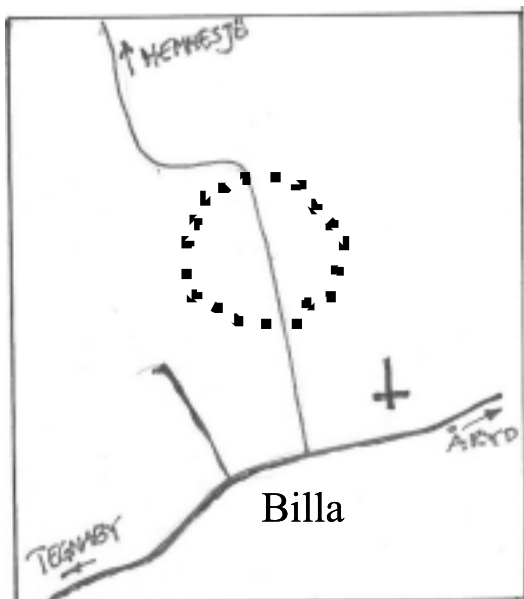
Lantmätare Alex Eklundh som haft både Billa Nygård och Billa Södergård ligger begravd på kyrkogården vid Hemmesjö gamla kyrka. Han dog 1816 och barnbarnen reste gravvården. Det är idag den enda identifierbara gravstenen på denna kyrkogård förutom den stora järnhällen till familjen Lundblads grav.

Var låg den ursprungliga sätesgården? Det finns inga kartor som visar det. Billa Södergård ligger förmodligen kvar på sin ursprungliga plats. Strax norr om Södergården låg tidigare Norrgården, innan den flyttade upp på backen till sin nuvarande belägenhet. Man kan därför anta att den ursprungliga sätesgården legat i närheten av nuvarande Billa Södergård, några hundra meter nordväst om Hemmesjö kyrka. Se bild sid. 19.

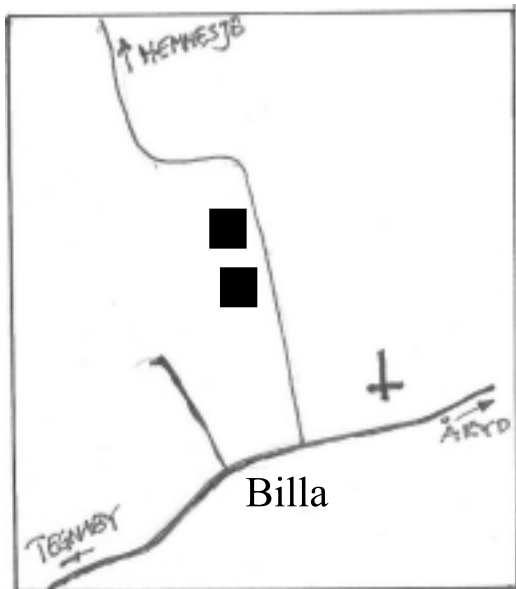
Den äldsta kartan där Billa finns med (se bild sid. 18) är kartan över Konga härad, ritad 1663 av lantmätaren Hans Persson Ruuth. På bilden här intill syns den lilla del av kartan som omfattar Billa. I Övre vänstra hörnet syns Hemmesjösjön och sockenkyrkan (gamla kyrkan). I nedre vänstra hörnet syns Tegnabysjön. Till höger i nedre delen av bilden ligger Åryd Järnbruk vid Årydsjön. Från Åryd rinner ån mot Tegnabysjön och på vägen tillstöter Klackebäcken från Hemmesjösjön. Centralt i bilden ligger Billa med tre gårdstecken. Där vägen från Billa till Åryd passerar Klackebäcken finns en kvarn markerad. Texten lyder: ”Billa quarnar gå mäd flod”, vilket kan tolkas som att kvarnarna kan drivas bara när det är gott om vatten. På en karta daterad 1743 kallas kvarnen ”Södregårds quarn”.

Men här är något som inte stämmer! Antalet gårdstecken i Billa är tre men vid tiden för kartans framställning, 1660-talet, hade säteriet delats i två delar och nästa delning gjordes nästan 100 år senare. Kan kartritaren ha gjort fel? Eller finns det en annan förklaring? Jo, det kanske det gör! På en karta över Billa från 1743 då den ursprungliga sätesgården är delad en gång finns i kartans textdel angivet 2 hemman om vardera 1 mantal. Det ena är fräsehemmanet Billa Södergård och det andra hemmanet beskrivs som ”Norregård och Korpagård ett helt hemman...”. Tydligt är Korpagården på något sätt sedan länge delad i två delar. Därav tre gårdstecken på kartan. Korpagård plus Norregård låg ursprungligen knappt 100 meter norr om Södergården. Men när kartan ritades 1743 hade den del som kallades Korpagård flyttat 200 meter åt sydväst. Där bytte den så småningom namn till Nygård. Hela förloppet med delning och utflyttning är komplicerat men skulle

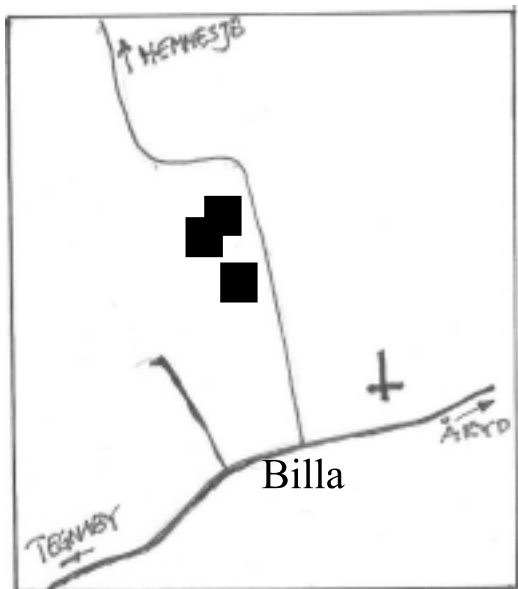
förenklat kunna åskådliggöras med följande kartskisser (nya kyrkan inritad för orienteringens skull):

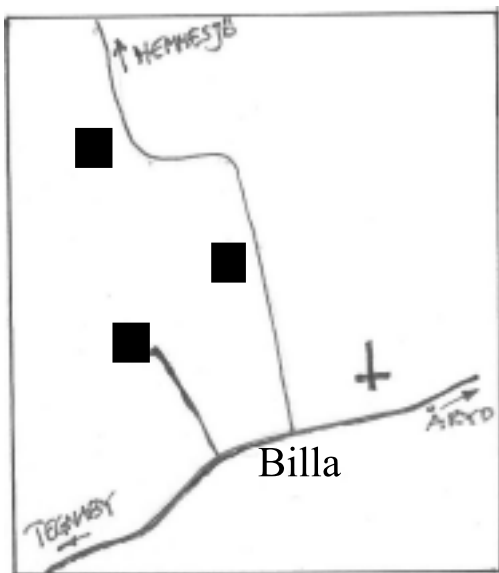
Här någonstans inom det streckade området bör den ursprungliga sätessgården Billa ha legat. En tradition säger att den legat i den steniga skogsdungen 100 meter öster om nuvarande vägen men det finns inga belägg för det i kartmaterialet.

Den ursprungliga sätessgården är delad i Södergården och Norregården. Billa Södergård har förmodligen behållit sin placering ända fram till våra dagar. På platsen för Norregården, knappt 100 meter norr om Södergården kan man mycket väl ana en gårdstomt med avgränsade kanter ner mot sankmarken i väster och norr.

Billa Norregård delas upp och kallas på 1743 års karta för Norregård och Korpagård.

Billa Korpagård flyttas åt sydväst och kallas senare Billa Nygård med samma läge som gården har idag. Billa Norregård flyttas åt nordväst upp på kullen till det läge gården har idag. Billa Södergård ligger kvar på sitt ursprungliga läge. Se bild sid. 19.

Mer om gårdarna i Billa, om hur Södergården delats vidare, om torp och backstugor kommer i senare nummer av Hemmesjöbygden. En intressant fråga är varför Billa har utmarker som ligger norr om Hemmesjö by. Är det någon som vet något om detta så hör av er till redaktören.

Del av karta över Konga härad. Billa och Åryd och Hemset. Hans Persson Ruuth 1663.

Vill du veta vad som händer i bygden? Titta på anslagstavlorna! Finns i bl.a. Åryd, Billa, Risinge och Södra Åreda.

Vill du läsa om något speciellt i Hemmesjöbygden? Vill du själv berätta eller skriva något för Hemmesjöbygden? Tag kontakt med redaktören!

Årsavgiften i Hemmesjö hembygdsförening är 50 kronor per person. Inbetalningskort kommer med nästa nummer av Hemmesjöbygden. Postgiro 72 98 81 – 3. Många medlemmar – föreningens styrka!

Foto: Leif Bolmgren 1987.

Här vid Billa Södergård låg troligen ursprunget till Billa by. Strax norr om Södergården, på bilden bakom uthuset, låg Korpagården och Norregården innan dessa gårdar flyttades ut.

Torpinventerare letar torplämningar och kulturväxter på en inäga strax norr om Fridhem i Hemmesjö. Se text sid. 4.

B Föreningsbrev

~~Avs.
Hemmesjö
hembygdsförening
Masugnsvägen 12
360 43 Åryd~~

Hela sträckan mellan herrgårdsparken och Ugnsholmen är nu överbryggad och stolparna till räcket är monterade.

Vad är detta för en kniv? Ca 15 cm lång med en kula där eggen slutar. Eggen slipad endast på ena sidan av bladet. Kniven märkt SKA Patent.

Redaktör och ansvarig utgivare för Hemmesjöbygden: Claes Lissing, 0470 - 77 43 15. Om inget annat sägs är artiklarna skrivna av redaktören.